

Mogućnost uvođenja početnog programa ekstenzivnog čitanja u nastavu ruskog jezika u osnovne i srednje škole u Srbiji

Luka Medenica¹

Katedra za slavistiku, Filološki fakultet, Univerzitet u Beogradu, Beograd, Srbija

Apstrakt *Značaj ekstenzivnog čitanja na usvajanje ruskog jezika u Republici Srbiji nije istražen u dovoljnoj meri. Cilj rada je da utvrdimo u kojoj fazi školovanja je najsvrsishodnije uvesti početni program ekstenzivnog čitanja u nastavu ruskog jezika kao drugog stranog, uzimajući u obzir osobenosti usvajanja ruskog jezika kao inoslovenskog. Za potrebe istraživanja osmislili smo upitnik koji bi trebalo da nam ukaže na to u kojoj fazi školovanja prosečan učenik može da čita stepenovanu lektiru nivoa A1. Istraživanjem je obuhvaćeno 148 ispitanika, odnosno 77 učenika sedmog i osmog razreda osnovnih škola i 71 učenik prvog i drugog razreda gimnazija i srednjih stručnih škola. Istraživanje je sprovedeno u februaru i martu 2021. godine. Za statističku analizu rezultata korišćen je program JASP, a za obradu podataka mere deskriptivne statistike i Pirsonov produkt-moment koeficijent korelacije. Rezultati istraživanja nedvosmisleno ukazuju na mogućnost uvođenja početnog programa ekstenzivnog čitanja i u osnovne i u srednje škole, imajući u vidu da smo dokazali da ove uzrasne kategorije učenika mogu razumeti stepenovanu lektiru i da je smatraju zanimljivom.*

Ključne reči: *ekstenzivno čitanje, stepenovana lektira, ruski jezik, drugi strani jezik.*

Uvod

Input u nastavi i usvajanju jezika ima veliki značaj. Pod inputom se obično podrazumeva objektivna i fizički merljiva sadržaj kojem je osoba izložena auditivno i vizuelno (Carroll, 1999; Medenica, 2021). Krešen smatra da osoba usvaja jezik jedino kada razume sadržaj priliva (Krashen, 1985). Taj autor naglašava značaj optimalnog inputa, odnosno inputa koji je pre svega razumljiv, izuzetno zanimljiv, bogat i obilan. Osim hipoteze razumljivog inputa, Krešen (Krashen, 1985) svojom teorijom o usvajanju stranog jezika obuhvata još četiri hipoteze: hipotezu usvajanja i učenja, hipotezu afektivnog filtera, hipotezu prirodnog redosleda i hipotezu monitora. U kasnijim radovima autor se sve više bavi uticajem čitanja na usvajanje stranog jezika (Krashen, 2004; Krashen et al., 2017; Renandya et al., 2019), a

¹ luka.medenica@fil.bg.ac.rs

naročito čitanjem iz zabave, te hipoteza razumljivog inputa značajno doprinosi popularizaciji ekstenzivnog čitanja u nastavi stranih jezika.

Intenzivnim čitanjem detaljno se analizira tekst i ono se često primenjuje u savremenoj nastavi ruskog jezika u Srbiji. Tekstovi u udžbenicima ruskog jezika za osnovnu školu i srednje škole koje je odobrilo Ministarstvo prosvete, nauke i tehnološkog razvoja uglavnom su namenjeni intenzivnom čitanju, to jest obrađuju se na času obuhvatajući detaljno čitanje, prevođenje i analizu, sa akcentom na gramatiku, leksiku i sl. S druge strane, kako ističe Vering (Waring, 2011), prilikom ekstenzivnog čitanja u nastavi stranog jezika primaran fokus je na poruci teksta, odnosno na značenju. Ekstenzivno čitanje se obično realizuje van učionice – učenik kod kuće samostalno čita adaptirane i/ili originalne tekstove na stranom jeziku. Neretko se za potrebe programa ekstenzivnog čitanja izdvaja deo časa za individualno čitanje kako bi nastavnik mogao da prati da li su učenici odabrali knjigu odgovarajuće težine, kako napreduju i sl.

Čitanje na stranom jeziku

Kriza čitanja na maternjem jeziku veoma je značajno pitanje za društva i obrazovne sisteme u svetu i kod nas. Ne samo da aktuelnost teme ne jenjava, već se smatra da je to pitanje možda još potrebnije razmotriti u eri ubrzanog tehnološkog napretka koji utiče na promenu u navikama korisnika u vezi s čitanjem (Stevanović i sar., 2020). Autori ističu kako su čitalačke navike suštinski važan aspekt za kreiranje funkcionalno pismenog društva, a one postaju sve važnije u savremenom okruženju neprestanih tehnoloških promena (Ibid.). „A kako su čitalačke kompetencije na maternjem i stranom jeziku povezane“ (Durbaba, 2011: 179), pitanje čitalačkih navika na svim stranim jezicima izuzetno je značajno, posebno za jezike koji su sastavni deo našeg obrazovnog sistema.

Končarević (Končarević, 2004) ističe opštedruštveni značaj veštine čitanja na stranom jeziku i smatra da je ovladavanje čitanjem u uslovima izvan autentične govorne sredine znatno lakše nego usmeno i pisano izražavanje i razumevanje govora.

„U nastavi stranih jezika koja se izvodi u skladu sa principima komunikativne metode, učenicima se u najvećem broju slučajeva prepušta da tekstove čitaju u sebi, iz razloga što se na taj način tekstu pristupa onako kako bi se čitao u svakodnevnom životu“ (Durbaba, 2011: 182). „Iako je opšti cilj nastave čitanja na stranom jeziku osposobljavanje za realno čitanje u praktične svrhe“ (Končarević, 2004: 210), Durbaba (Durbaba, 2011) smatra da se autentičnost jezičkog materijala u određenim kontekstima može shvatiti kao otežavajuća okolnost. Tako se za potrebe programa ekstenzivnog čitanja na početnim nivoima učenja stranog jezika koristi stepenovana lektira, specijalno sastavljeni ili adaptirani jezički materijali različitih žanrova.

Dej i Bamford (Day & Bamford, 2002) navode deset principa ekstenzivnog čitanja koji su polazište za uvođenje programa ekstenzivnog čitanja u nastavu stranih jezika širom sveta: materijal za čitanje je jednostavan, obuhvata širok spektar tema, učenik sam bira šta će čitati i čita što je više moguće, svrha čitanja je uglavnom povezana za zadovoljstvom, čita se velikom brzinom, učenik čita u tišini i svojim tempom, a nastavnik pomaže učenicima da odaberu odgovarajuću knjigu, nastavnik je model.

Imajući u vidu te principe, veoma je značajno pitanje težine jezičkog materijala, odnosno da učenik odredi nivo zadovoljavajućeg razumevanja teksta. Hju i Nejšn (Hu & Nation, 2000) ispitivali su odnos između broja nepoznatih reči u tekstu i postignuća u razumevanju pročitano u engleskom jeziku kao stranom. Autori su zaključili da 90% i 95% pokrivenosti teksta ne daje zadovoljavajuće rezultate u razumevanju pročitano već da u tekstu mora biti čak 98% poznatih reči da bi se tekst adekvatno razumeo. Taj zaključak se smatra osnovnim merilom za određivanje adekvatne težine jezičkog materijala i preporučuje se kao parametar za programe ekstenzivnog čitanja (Nation & Waring, 2019).

Autori (Hu & Nation, 2000) zaključili su da 90% pokrivenosti teksta ne daje dobre rezultate u razumevanju pročitano jer je izuzetno mali broj ispitanika postigao adekvatno razumevanje, dok je sa 95% pokrivenosti teksta nešto veći broj ispitanika postigao adekvatno razumevanje teksta, ali autori smatraju da taj broj ispitanika nije bio zadovoljavajući. Zbog toga preporučuju da broj poznatih reči u tekstu mora biti čak 98%. Imajući to u vidu, bilo nam je naročito važno da se na spisku koji je ponuđen studentima nađu i knjige koje će biti razumljive i onim studentima koji još uvek nisu u mogućnosti da čitaju ruske klasike na izvornom jeziku, već to čine na srpskom, zbog velikog broja nepoznatih reči u originalnim delima.

Nivo složenosti teksta na ruskom jeziku moguće je odrediti pomoću programa „Tekstometr“, digitalnog alata za slobodnu upotrebu (Laposhina et al., 2018). Taj program pruža mogućnost analize tekstova do 10.000 reči i daje korisniku informacije o težini, ali i mnoge druge korisne činjenice o tekstu. Tako, u kontekstu složenosti jezičkog materijala, autori tog digitalnog resursa težinu teksta određuju na skali Zajedničkog evropskog referentnog okvira za jezike (od A1 do C2), zatim brojačano, a osim toga tekstu dodeljuju dodatnu oznaku: početni, srednji i napredni stepen složenosti svakog nivoa. Osim toga, program pruža podatak o leksičkoj raznolikosti, odnosno o broju jedinstvenih reči, to jest reči koje se u tekstu susreću samo jednom, dok statistički podatak o leksičkim minimumima obuhvata podatke o tome koliko procenata teksta obuhvataju leksički minimumi određenog nivoa. Povrh toga, korisnik dobija spisak reči analiziranog teksta koje ne pripadaju leksičkom minimumu određenog nivoa. Zvanični dokument državnog standarda za ruski jezik kao strani daje preporuku o količini nepoznatih reči u tekstu, a taj broj iznosi 2–3% za nivo A1 (Laposhina & Lebedeva, 2021), što se podudara sa nalazima zagovornika programa ekstenzivnog čitanja (Nation & Waring, 2019).

Uvod u problem istraživanja

Kao uvod u glavno istraživanje, krajem 2020. godine jednim onlajn upitnikom pokušali smo da utvrdimo da li je učenicima u Srbiji u školskim bibliotekama već dostupna stepenovana lektira na ruskom jeziku i, ako jeste, u kojoj meri. Za prikupljanje podataka o dostupnosti ruskih knjiga u školskim bibliotekama korišćena je tehnika anketiranja. Za potrebe istraživanja osmišljen je onlajn upitnik koji su popunjavali nastavnici i profesori ruskog jezika u Srbiji. Ispitanici su navodili naziv škole, broj učenika koji uče ruski jezik u toj školi, broj i vrstu knjiga koje poseduje školska biblioteka. Istraživanjem je obuhvaćeno oko 2800 učenika u 23 škole širom Srbije, pri čemu su svesno izostavljeni Beograd, Novi Sad i

Niš, gde postoje biblioteke u odgovarajućim fakultetima i ruskim centrima. Na prvi pogled, rezultati su zadovoljavajući. Istraživanje je pokazalo da oko 1530 učenika u pet osnovnih i četiri srednje škole ima pristup ruskim knjigama u svojim školskim bibliotekama, dok oko 1270 učenika u 13 osnovnih i jednoj srednjoj školi nema tu mogućnost. Međutim, detaljnija analiza ukazuje na sledeće. U dve osnovne škole se navodi da su to knjige neupotrebljive u nastavi (ruski klasici, sintaksa ruskog jezika i sl.), biblioteka jedne osnovne škole ima samo pet knjiga, od kojih se rečnici koriste u nastavi, a dve zbirke zadataka u dodatnom radu sa učenicima. Jedna srednja škola ima samo udžbenike ruskog jezika koji se i koriste u nastavi, što znači da samo pet škola ima nešto veći broj izdanja na ruskom jeziku, odnosno svega je 17% učenika ($N = 485$) kojima je dostupan nešto veći broj knjiga. U tim školama su zastupljena originalna književna dela, jednojezični i dvojezični rečnici, udžbenici i priručnici za učenje jezika, gramatike i sl. Kako je za čitanje ruskih dela u originalu potreban visok nivo znanja jezika, nameće se pitanje da li (i u kojem procentu) učenici kojima su knjige dostupne u školskim bibliotekama mogu da ih koriste za ekstenzivno čitanje. Zanimljivo je da studenti Filološkog fakulteta Univerziteta u Beogradu u proseku na drugoj godini studija mogu da čitaju tekstove nivoa B1 (Medenica & Alekseeva, 2021). Ukoliko se uzme u obzir da Vering (Waring, 2011) preporučuje da se prilikom pokretanja programa ekstenzivnog čitanja za početak obezbedi po jedna knjiga za svakog učenika, jasno je da je za potrebe takvog programa neophodno snabdeti školske biblioteke stepenovanom lektinom, odnosno knjigama koje biblioteke u ovom trenutku ne poseduju. Međutim, treba istaći da su adaptirani materijali, za učenje ruskog jezika na našim prostorima, postojali u hrestomatijama, knjigama za čitanje i drugim nastavnim sredstvima. U savremenoj nastavi ruskog jezika ti materijali se ili ne koriste ili se koriste vrlo retko. Dostupnost tih knjiga je takođe značajno pitanje. Knjiga pod naslovom *Я самостоятельно читаю* (Miljković, 1976) sadrži ruske tekstove za osnovnu školu. U predgovoru se ističe da su tekstovi namenjeni učenicima sedmog i osmog razreda osnovne škole jer se oseća potreba za dopunskim čitanjem. Autor takođe ističe da su prozni tekstovi većinom pojednostavljeni, skraćeni i prilagođeni učenikovom rečniku. Ova i slične knjige mogu se upotrebiti u programima ekstenzivnog čitanja.

Iz svega navedenog može se zaključiti da školske biblioteke obuhvaćene istraživanjem u svojim fondovima nemaju stepenovanu lekturu i da u ovom trenutku profesori ruskog jezika širom Srbije nisu u mogućnosti da pokrenu program ekstenzivnog čitanja na osnovu fonda školske biblioteke. Dakle, isključivo se u gradovima u kojima postoje ruski centri i fakultetske biblioteke možda mogu pokrenuti programi ekstenzivnog čitanja bez dodatnog opremanja školske biblioteke. Međutim, otežavajuća okolnost može biti činjenica da se škole često nalaze daleko od tih biblioteka i da deca nisu u mogućnosti da ih redovno posećuju, te se postavlja pitanje izvodljivosti programa ekstenzivnog čitanja na ovaj način. Može se preporučiti da se za potrebe programa ekstenzivnog čitanja na školskom uzrastu obezbede knjige za školske biblioteke.

Metodološki okvir istraživanja

Na osnovu detaljnije analize principa Deja i Bamforda (Day & Bamford, 2002) i iznetih teorijskih postavki možemo zaključiti da učenicima treba ponuditi za čitanje veliki broj

naslova koji su im zanimljivi i razumljivi. Iz prakse je poznato da veoma mali broj učenika u toku svog školovanja može dostići fond reči koji im omogućuje da čitaju rusku književnost u originalu, pa je u savremenoj nastavi stranog jezika popularna stepenovana lektira, koja se uveliko koristi u programima ekstenzivnog čitanja (Nation & Waring, 2019). Ovim istraživanjem ćemo pokušati da odgonetnemo u kojoj fazi školovanja je najsvrsishodnije uvesti program ekstenzivnog čitanja u nastavi ruskog jezika kao drugog stranog, odnosno u kojoj fazi školovanja je stepenovana lektira za nivo A1 učenicima zanimljiva i razumljiva. Iako se u istraživanjima koja se bave ekstenzivnim čitanjem merenju zanimljivosti teksta ne posvećuje velika pažnja, smatramo da je za naš rad to pitanje važno iz razloga što se uvođenje programa ekstenzivnog čitanja u nastavu ruskog jezika u Srbiji tek uzima u razmatranje te je značajno ustanoviti da li je našim učenicima zanimljiv jezički materijal koji je dostupan na tržištu i koji, eventualno, poseduje i nudi bibliotečki fond dostupan nastavnicima i učenicima.

Dakle, cilj istraživanja je da utvrdimo u kojoj fazi školovanja je najsvrsishodnije uvesti početni program ekstenzivnog čitanja u nastavu ruskog jezika kao drugog stranog u Srbiji, a uzimajući u obzir osobenosti usvajanja ruskog jezika kao inoslovenskog, kako bi se škole mogle upustiti u obogaćivanje, popunjavanje i obnavljanje svojih bibliotečkih fondova odgovarajućom stepenovanom lektirom i drugim knjigama radi pokretanja programa.

Tehnike, instrumenti i uzorak

Radi postizanja cilja istraživanja, za potrebe našeg rada osmislili smo i dizajnirali upitnik koji bi trebalo da nam pokaže u kojoj fazi školovanja prosečan učenik može da čita stepenovanu lektiru nivoa A1, to jest u kojem uzrastu je dostupna stepenovana lektira učenicima razumljiva i zanimljiva. Da bismo rasvetlili to važno pitanje, odlučili smo da na osnovu dostupne stepenovane lektire tog nivoa učenicima ponudimo tri teksta koja ispitanik treba da pročita, odredi njihovu zanimljivost i ukaže na broj nepoznatih reči tako što će ih podvući ili zaokružiti. Imajući u vidu da savremene tehnologije pružaju mogućnost određivanja težine teksta, sva tri teksta su pre sprovedenog istraživanja proverena putem alata „Tekstometr“ kako bi se obezbedilo da su na nivou koji je neophodan za potrebe ovog istraživanja.

Prvi tekst je fragment stepenovane lektire *Очень простые истории* (Кабыак, 2019):

Меня зовут Мизель. Я испанец. Я работаю в Москве. Мои родители живут в Барселоне. Я музыкант, я играю на гитаре в ресторане. Я хочу жениться на Юле. Юля высокая и стройная. Она дизайнер. Юля живёт на Комсомольском проспекте.

Я мечтаю о Юле. Мы отдыхаем в Испании на пляже... Мы плаваем в море... Мы в баре. Мы дома. Юля играет на рояле...

Родители Юли думают, что я неудачник. Они не хотят, чтобы я женился на Юле. Великий поэт Александр Пушкин тоже хотел жениться на Наталье Гончаровой, а её родители сначала сказали „нет“. Потом они сказали „да“. Александр и Наталья Пушкины жили в Москве и в Петербурге. А потом Александр Пушкин погиб на дуэли. Он получил анонимное письмо. В письме говорили, что жена обманывает поэта. Это была неправда, а Пушкин погиб.

Я напишу песни и музыку о Юле. Когда Россия узнает обо мне, родители Юли скажут „да“. Но уже не знаю, хочу ли я жениться на Юле.

Program klasifikuje ovaj fragment kao tekst nivoa 0,8, konkretnije kao A1. Tekst sadrži 155 reči, odnosno 27 rečenica. U tekstu je 81 jedinstvena reč. Osim toga, leksički minimum A1 nivoa obuhvata 83% teksta, leksički minimum A2 nivoa obuhvata 89% teksta. Izdavač je pomenutu stepenovanu lektiru okarakterisao kao knjigu nivoa A1–A2, pri čemu treba uzeti u obzir da smo u programu analizirali samo fragment knjige, što ne znači da se težina ne bi nivelisala na nivou читаве knjige. Osim toga, autor knjige nudi na margini prevod sledećih reči: *стройный, дизайнер, пляж, бар, рояль, неудачник, погибнуть, дуэль, анонимное, обманывать, неправда*. Međutim, u anketi smo svesno izostavili prevod kako bismo mogli što objektivnije da utvrdimo broj nepoznatih reči za ispitanika, uzimajući u obzir osobenosti izučavanja руског језика као инословенског. Већ унапред можемо претпоставити да ће рећи као што су *неправда, бар, дизайнер* бити познате ученицима у Србији због њихове сличности са еквивалентима из матерњег језика.

Drugi tekst je fragment stepenovane lektire *О людях и животных* (Starovoitova, 2017):

Три брата шли в горах по дороге. Они шли вниз. Был вечер, и внизу они уже видели свой дом. Вдруг стало темно, пошёл дождь. Дождь был очень сильный. Вода бежала по дороге вниз, как река. Старший брат сказал:

- Смотрите, вот скала, мы здесь спрячемся.

Три брата спрятались под скалой и стали ждать. Младший брат, Ахмет, устал ждать и сказал:

- Я не хочу ждать. Дом рядом. Я пойду домой. Не хочу я здесь с вами сидеть. Поужинаю и лягу в тёплую кровать спать.

- Не ходи один, - сказал старший брат.

- Я не боюсь, - ответил Ахмет.

Он смело пошёл вниз. Ахмет не боялся дождя. Но дождь шёл сильнее и сильнее. Ахмет побежал. Он хотел увидеть свой дом, но дождь был очень сильный, и Ахмет ничего не видел.

«Может, надо вернуться?» - подумал Ахмет.

Но потом он подумал, что братья будут смеяться над ним. И тут он увидел в небе молнию. Когда молния осветила дорогу, Ахмет не узнал, где он. «Кажется, я заблудился», - подумал Ахмет и испугался.

Program klasifikuje ovaj fragment kao tekst nivoa 1,2, konkretnije kao početni A2. Tekst sadrži 162 reči, 25 rečenica i 83 jedinstvene reči. Osim toga, leksički minimum A1 nivoa obuhvata 79% teksta, leksički minimum A2 nivoa 86% teksta. Izdavač navodi da je materijal prilagođen nivou A1 i namenjen deci sunarodnika koji žive u inostranstvu, bilingvalnoj deci i učenicima škola za nacionalne manjine. Autor ove stepenovane lektire kurzivom obeležava reči koje bi čitalac trebalo da pronađe u rečniku pre čitanja teksta: *скала, спрятаться, бояться, смело, вернуться, смеяться, молния, освещать, заблудиться, испугаться*. Međutim, svesno nismo uputili ученике на речник нити смо у анкети дали превод тих рећи како

bismo mogli što objektivnije da utvrdimo broj nepoznatih reči za ispitanika, uzimajući u obzir osobenosti izučavanja ruskog jezika kao inoslovenskog.

Treći tekst nije fragment stepenovane lektire već predstavlja doprinos autora rada kao pokušaj da se dostupna stepenovana lektira obogati tekstovima koje bi sami nastavnici mogli da pišu za potrebe programa ekstenzivnog čitanja:

Максим и Ирина живут на улице Гагарина. Максим и Ира соседи. Они живут на одном этаже. Максим живёт с бабушкой, мамой, папой, сестрой и собакой, а Ирина живёт с мамой, папой, братом и сестрой.

Понедельник. Утро. Ирина идёт в университет. Она студентка. Максим идёт на работу. Он менеджер в кафе. Он открывает двери лифта, там Ира.

Ирина: Здравствуй, Макс.

Максим: Здравствуй, красивая соседка! Ты мне очень нравишься!

Конечно, это Максим не сказал, а это Максим подумал.

Максим: Доброе утро! Ты куда идёшь так рано?

Ирина: В библиотеку.

Максим: Хочешь мороженое? Какое мороженое ты любишь? Будем гулять и разговаривать! Я тебе расскажу...

Первый этаж. Максим открыл дверь лифта. Конечно, это Максим тоже не сказал, это Максим подумал. Он ничего не сказал. Он смотрел Ирине в глаза. Какие красивые глаза!

Ирина: Почему ты на меня так смотришь? Я знала, что это платье не очень красивое.

Конечно, Ира тоже это не сказала, Ира это только подумала.

Program klasifikuje ovaj tekst kao nivo 0,5, odnosno kao A1 nivo. Tekst sadrži 153 reči, 31 rečenicu i 71 jedinstvenu reč. Leksički minimum A1 nivoa obuhvata čak 98% teksta.

Osim toga što su obeležavali broj nepoznatih reči, ispitanici su ocenama od 0 do 10 određivali zanimljivost svakog od tri ponuđena teksta. Kako nam je osnovni cilj da utvrdimo da li je učeniku razumljiva i zanimljiva stepenova lektira dostupna na tržištu, smatramo da ovako dizajniran upitnik predstavlja efikasan merni instrument.

Istraživanjem je obuhvaćeno 148 ispitanika, odnosno 77 učenika sedmog i osmog razreda osnovnih škola i 71 učenik prvog i drugog razreda gimnazija i srednjih stručnih škola iz nekoliko gradova (Beograd, Bajina Bašta, Prokuplje). Učenici su anonimno popunjavali upitnik i dobrovoljno učestvovali u istraživanju. Istraživanje je sprovedeno u februaru i martu 2021. godine, u periodu kada je nastava u tim školama realizovana neposredno.

Rezultati istraživanja

Težina teksta

Radi boljeg razumevanja rezultata istraživanja, ispitanike smo podelili u četiri grupe prema uzrastu, a rezultate analizirali za svaku grupu ponaosob. Statistička analiza je sprovedena

dena u programu JASP (verzija 0.14.1), a za obradu podataka korišćene su mere deskriptivne statistike (procenti, aritmetička sredina, standardna devijacija) i Pirsonov produkt-moment koeficijent korelacije.

Sedmi razred osnovne škole

Grupu je činilo 30 ispitanika. Rezultati su pokazali da je učenicima bio najteži drugi tekst ($M = 7,613$, $SD = 4,005$), zatim prvi tekst ($M = 3,937$, $SD = 2,492$), dok je najjednostavniji bio treći ($M = 2,112$, $SD = 1,671$). Drugi tekst je izazvao posebnu pažnju jer su rezultati pokazali da niko od ispitanika nije mogao da ga čita na zadovoljavajućem nivou, to jest da se tekst čita u najboljem slučaju sa 2,4% nepoznatih reči.

Osmi razred osnovne škole

U istraživanju je učestvovalo 47 učenika osmog razreda i, kao i u sedmom razredu, drugi tekst je po procentu nepoznatih reči u proseku bio najteži ($M = 3,979$, $SD = 3,559$). Sledi prvi tekst ($M = 2,349$, $SD = 1,982$), a treći tekst je bio najjednostavniji ($M = 1,111$, $SD = 1,132$). Opisani parametri su dati u Tabeli 2.

Prvi razred srednje stručne škole i gimnazije

Grupu je činio 21 ispitanik, a učenici su tekstove rasporedili po težini na isti način kao i prethodne grupe. Dakle, najteži je bio drugi tekst ($M = 3,498$, $SD = 2,040$), sledi prvi tekst ($M = 2,336$, $SD = 1,391$) i na kraju treći tekst ($M = 1,088$, $SD = 0,886$). Na osnovu podataka u Tabeli 2 možemo zaključiti da je standardna devijacija dosta niža u poređenju s dve prethodne grupe učenika.

Drugi razred srednje stručne škole i gimnazije

U ovoj grupi je učestvovalo 50 ispitanika, učenika drugog razreda srednjih stručnih škola i gimnazija. Srednja vrednost nepoznatih reči u procentima bila je još niža nego u prethodne grupe i iznosila je 1,9% za drugi tekst, 1,5% za prvi i svega 0,4% za treći ($M = 1,963$, $SD = 1,639$; $M = 1,588$, $SD = 1,298$ i $M = 0,470$, $SD = 0,661$ respektivno). Potonje vrednosti jasno svedoče o još manjem odstupanju od aritmetičke sredine.

Zanimljivost tekstova

Osim težine teksta, učenici su ocenjivali i zanimljivost teksta ocenama od 0 do 10. Podaci iz Tabele 1 pokazuju da je treći tekst bio najzanimljiviji učenicima, i ukupno i za svaki razred ponaosob. Sledi prvi tekst, koji je neznatno slabije ocenjen od trećeg, a najmanje zanimljiv je najteži tekst, tekst broj dva.

Tabela 1
Mišljenja učenika o zanimljivosti odabranih tekstova

Tekst 1				
Razred	7.	8.	1.	2.
<i>Valid</i>	30	47	21	50
<i>M</i>	7.133	6.979	8.095	7.500
<i>SD</i>	1.833	2.162	1.513	2.188
<i>Min</i>	3.000	1.000	5.000	2.000
<i>Max</i>	10.00	10.00	10.00	10.00
Tekst 2				
Razred	7.	8.	1.	2.
<i>Valid</i>	30	47	21	50
<i>M</i>	5.433	5.426	6.762	6.480
<i>SD</i>	2.487	2.384	1.947	2.451
<i>Min</i>	0.000	1.000	2.000	1.000
<i>Max</i>	10.00	10.00	10.00	10.00
Tekst 3				
Razred	7.	8.	1.	2.
<i>Valid</i>	30	47	21	50
<i>M</i>	7.567	7.447	8.333	8.380
<i>SD</i>	2.300	2.041	1.494	1.794
<i>Min</i>	0.000	2.000	5.000	2.000
<i>Max</i>	10.00	10.00	10.00	10.00

Ovi rezultati su nas naveli da pomoću Pirsonovog koeficijenta korelacije pokušamo da odredimo da li je za visoke ocene zaslužna težina teksta ili ne. U proseku je za prvi tekst kod svih ispitanika korelacija bila veoma niska ($r = -.189, p = .022$), za drugi tekst je u proseku korelacija bila najviša ($r = -.296, p = < .001$), dok za treći korelacija nije statistički značajna ($r = -.085, p = .303$). Interesantno je da u statističkim poređenjima korelacija nije prelazila koeficijent od 0,3, što svedoči da broj nepoznatih reči nije značajno uticao na zanimljivost tekstova koje smo istraživali. Zabeležili smo veze slabe ili izuzetno slabe jačine, pa možemo konstatovati da težina nije značajno uticala na to koliko je tekst učenicima zanimljiv, ali je ipak uticala na redosled, o čemu svedoče pokazatelji, te je najjednostavniji tekst i najzanimljiviji, a najteži tekst u proseku i najmanje interesantan. Važno je napomenuti da je u svakoj grupi ispitanika postojao određeni broj učenika koji su tekst ocenili maksimalnim ocenama (9 i 10), što svedoči da su velikom broju učenika navedeni tekstovi zanimljivi. Tako je, bez obzira na činjenicu da korelacija između ocene i težine nije visoka, čak 45% ispitanika najjednostavniji tekst ocenilo najvišim ocenama, 34% učenika je isto učinilo za drugi po težini tekst, a 16% njih je tako ocenilo najteži.

Diskusija

Možemo konstatovati da su rezultati pokazali kako je prosečan broj nepoznatih reči od sedmog razreda osnovnih do drugog razreda srednjih škola sve manji, bez izuzetka i nezavisno od teksta. U Tabeli 2 su prikazani objedinjeni statistički parametri.

Tabela 2

Uпорedni prikaz odgovora učenika o zastupljenosti nepoznatih reči u odabranim tekstovima

Tekst 1				
Razred	7.	8.	1.	2.
<i>Valid</i>	30	47	21	50
<i>M</i>	3.937	2.349	2.336	1.588
<i>SD</i>	2.492	1.982	1.391	1.298
<i>Min</i>	0.650	0.000	0.000	0.000
<i>Max</i>	8.390	10.320	4.520	5.160
Tekst 2				
Razred	7.	8.	1.	2.
<i>Valid</i>	30	47	21	50
<i>M</i>	7.613	3.979	3.498	1.963
<i>SD</i>	4.005	3.559	2.040	1.639
<i>Min</i>	2.470	0.000	0.000	0.000
<i>Max</i>	18.520	15.430	8.020	6.170
Tekst 3				
Razred	7.	8.	1.	2.
<i>Valid</i>	30	47	21	50
<i>M</i>	2.112	1.111	1.088	0.470
<i>SD</i>	1.671	1.132	0.886	0.661
<i>Min</i>	0.000	0.000	0.000	0.000
<i>Max</i>	6.540	6.540	3.270	3.270

Detaljna analiza tih rezultata navodi nas na zaključak da je najmanja razlika u broju nepoznatih reči između ispitanika osmog razreda i prvog razreda gimnazija i srednjih škola. Isto tako, jaz između sedmog i osmog razreda je veći nego između prvog i drugog razreda gimnazija i srednjih škola.

Možemo zaključiti da je učenicima sedmog razreda veoma teško da čitaju tekstove nivoa A2, težine 1,2 ($M = 7,613$, $SD = 4,005$), dok im je tekst nivoa A1, težine 0,5, u proseku dovoljno razumljiv da ga čitaju na zadovoljavajućem nivou ($M = 2,112$, $SD = 1,671$). U osmom razredu beležimo znatno bolje rezultate. Tekstovi težine 0,5 imaju u proseku svega 1,1% nepoznatih reči i relativno malo odstupanje ($SD = 1,1$). Tekstovi težine 0,8 (A1) ipak su nešto teži, s prosečnim procentom nepoznatih reči od 2,3%. Prvi razred se neznatno razlikuje od osmog, dok u drugom razredu u tekstovima težine 1,2 beležimo u proseku okvirno 2% nepoznatih reči, a u tekstovima težine 0,5 u proseku svega oko 0,5% nepoznatih reči i malo odstupanje ($SD = 0,7$). Pirsonov koeficijent korelacije ukazao nam je i na činjenicu da je za tekstove težine 1,2 negativna korelacija niska ($r = -.296$, $p = < .001$), za tekstove težine 0,8

izuzetno niska, a za tekstove težine 0,5 nije statistički značajna. Ti podaci svedoče o malom uticaju težine teksta na njegovu zanimljivost. Takođe, čak 45% ispitanika smatra da je treći tekst veoma zanimljiv, 34% je identično odredilo prvi tekst, a svega 16% drugi, što nam ukazuje na to da veliki broj učenika ponuđene tekstove smatra izuzetno zanimljivim. Dakle, rezultati istraživanja nedvosmisleno pokazuju da se početni programi ekstenzivnog čitanja mogu uvoditi i u završne razrede osnovne škole i u srednje škole i gimnazije. Smatramo da smo uspeali da dokažemo da učenicima možemo ponuditi stepenovanu lektiru koja im je zanimljiva i koju mogu čitati na zadovoljavajućem nivou. Pitanje opremanja biblioteka stepenovanom lektirou može biti najveća prepreka uvođenju programa ekstenzivnog čitanja, imajući u vidu da smo ustanovili kako profesori ruskog jezika nisu u mogućnosti da pokrenu program ekstenzivnog čitanja na osnovu postojećih fondova školskih biblioteka. Stepenovane lektire nema u ponudi kod izdavača u Srbiji, te bi se ona pre svega morala naručivati iz Rusije ili nabavljati uz pomoć institucija, organizacija i/ili udruženja koja se bave promocijom i popularizacijom ruskog jezika i kulture.

Zaključak

Cilj našeg rada je bio da odredimo u kojoj fazi školovanja je najsvrsishodnije uvesti početni program ekstenzivnog čitanja u nastavu ruskog jezika kao drugog stranog, pri čemu smo uzimali u obzir osobenosti usvajanja ruskog jezika kao inoslovenskog. Rezultati istraživanja nedvosmisleno ukazuju na mogućnost uvođenja početnog programa ekstenzivnog čitanja i u završne razrede osnovne škole i u srednje škole, imajući u vidu da smo dokazali da se učenicima može ponuditi zanimljiva stepenovana lektira koju su sposobni da razumeju. Međutim, utvrdili smo da postoji veliki jaz između učenika sedmog i osmog razreda, pa predlažemo eventualno uvođenje metode TPRS (eng. Teaching Proficiency through Reading and Storytelling) u peti i/ili šesti razred kako bi se taj jaz premostio, a uvođenje programa ekstenzivnog čitanja u sedmi razred jer, prema istraživanju, učenici sedmog razreda u proseku mogu čitati tekstove težine 0,5 (A1) na zadovoljavajućem nivou. Upotreba metode TPRS prvenstveno bi se odnosila na povećanje razumljivog inputa na ruskom jeziku, odnosno interakciju sa učenicima u zajedničkom kreiranju jednostavnih i kratkih priča koje učenici zatim i čitaju. S druge strane, u srednje škole i gimnazije može se direktno uvoditi program ekstenzivnog čitanja, s tim što treba obezbediti više nivoa stepenovane lektire (A1 i A2), s obzirom na to da smo kod učenika drugog razreda zabeležili visok procenat poznatih reči u tekstu težine početnog nivoa A2. Takođe, stepenovanu lektiru nastavnici mogu dopuniti autorskim tekstovima pomoću „Tekstometra“, programa za utvrđivanje jezičkog nivoa i težine teksta. Smatramo da bi se nastavnici koji se odluče za implementaciju programa ekstenzivnog čitanja u nastavu ruskog jezika umnogome mogli osloniti na postojeće preporuke (Day & Bamford, 2002; Nation & Waring, 2019), prilagođavajući pojedine aspekte osobenostima nastave ruskog jezika kod nas.

Uzimajući u obzir aktuelni Nastavni plan i program, ciljeve učenja u nastavi stranih jezika u Srbiji, ali i otežano učenje jezika zbog relativno malog fonda časova, položaja ruskog jezika u odnosu na druge strane jezike i veliki broj učenika u odeljenju, implementacija programa ekstenzivnog čitanja u nastavni program deluje kao veoma smislen korak u

nastavi ruskog jezika kao drugog stranog u Srbiji, a sve sa ciljem bržeg i uspješnijeg usvajanja ruskog jezika i promocije celoživotne ljubavi prema čitanju, koja, smatra Sanakor (Sanacore, 2000), treba da bude jedan od najvažnijih ciljeva u školama.

Ograničenja istraživanja se ogledaju u činjenicama da su radom obuhvaćeni isključivo pisani materijali nivoa A1 i A2 i da su pandemijski uslovi nastave mogli uticati na rezultate istraživanja.

Literatura

- Carroll, S. (1999). Putting input in its proper place. *Second Language Research*, 15(4), 337-388. <https://doi.org/10.1191%2F026765899674928444>
- Day, R. R., & Bamford, J. (2002). Top ten principles for teaching extensive reading. *Reading in a Foreign Language*, 14, 136-141.
- Durbaba, O. (2011). *Teorija i praksa učenja i nastave stranih jezika*. Zavod za udžbenike.
- Hu, M., & Nation, I.S.P. (2000). Vocabulary density and reading comprehension. *Reading in a Foreign Language*, 13(1), 403-430.
- Kabyak, N.V. (2019). *Ochen' prostye istorii, A1-A2*. OOO Tsentr „Zlatoust“.
- Končarević, K. (2004). *Savremena nastava ruskog jezika: sadržaji, organizacija, oblici*. Slavističko društvo Srbije.
- Krashen, S. (1985). *The input hypothesis: Issues and implications*. Longman.
- Krashen, S. (2004). *The power of reading*. CT: Heinemann and Libraries Unlimited.
- Krashen, S., Lee, S.Y., & Lao, C. (2017). *Comprehensible and compelling: The causes and effects of free voluntary reading*. Libraries Unlimited.
- Laposhina, A.N., & Lebedeva M.Y. (2021). Textometr: An online tool for automated complexity level assessment of texts for Russian language learners. *Russian Language Studies*, 19(3), 331-345. <https://doi.org/10.22363/2618-8163-2021-19-3-331-345>
- Laposhina, A.N., Veselovskaya T.S., Lebedeva M.U., & Kupreshchenko O.F. (2018). Automated text readability assessment for Russian second language learners. *Komp'juternaja lingvistika i intelektual'nye tehnologii Ser*, 17(24), 396-406.
- Medenica, L. (2021). Uticaj inputa na pravopisna postignuća studenata ruskog jezika filološkog profila. *Metodički vidici*, 12(12), 305-317.
- Medenica, L., & Alekseeva, O. V. (2021). Serbskie studenty-filologi (ne) mogu chitat' russkuyu klassiku. *Rusistika bez granitsi*, 2, 72-80.
- Miljković, T. (1976). *Я самостоятельно читаю. Ruski tekstovi za osnovnu školu, III, neizmenjeno izdanje*. Školska knjiga: Zagreb.
- Nation, I.S.P., & Waring, R. (2019). *Teaching extensive reading in another language*. Routledge.
- Renandya, W.A., Jacobs, G.M., Krashen, S., & Ong, C.H.M. (2019). The power of reading: Case histories of second and foreign language readers. *Language and Language Teaching* 8(1), 10-14.
- Sanacore, J. (2000). Promoting the lifetime reading habit in middle school students. *The Clearing House: A Journal of Educational Strategies, Issues and Ideas*, 73(3), 157-161. <https://doi.org/10.1080/00098650009600937>

- Starovoitova, I.A. (2017). *O lyudyakh i zhivotnykh, B.S. Zhitkov, seriya „KLASS!NOE ChTENIE. Russkii yazyk-Kursy*.
- Stevanović, J., Randelović, B., i Lazarević, E. (2020). Čitalačke navike učenika srednjih škola u Srbiji. *Zbornik instituta za pedagoška istraživanja*, 52(1), 136-180. <https://doi.org/10.2298/ZIPI2001136S>
- Waring, R. (2011). Extensive reading in English teaching. In Widodo, H. & A. Cirocki (Eds.) *Innovation and Creativity in ELT methodology* (pp. 69-80). Nova Publishers.

Primljeno: 10. 10. 2021.

Korigovana verzija primljena: 01. 03. 2022.

Prihvaćeno za štampu: 05. 04. 2022.

The Possibility of Introducing a Beginner-Level Program of Extensive Reading in Russian Language Instruction in Primary and Secondary Schools in Serbia

Luka Medenica

Department of Slavic Studies, Faculty of Philology, University of Belgrade, Belgrade, Serbia

Abstract *The importance of extensive reading for the acquisition of the Russian language has been insufficiently studied in Serbia. The aim of our research was to establish the educational stage when the introduction of a beginner-level program of extensive reading into the teaching of Russian as a second foreign language would be most effective, taking into account the specific character of the acquisition of Russian as another Slavic language. For the purposes of our research we designed a questionnaire aimed at identifying the stage of schooling when the average student is able to read graded readers at A1 level. The research involved 148 respondents – 77 seventh- and eighth-grade primary school students and 71 first- and second-grade students of general and vocational secondary schools. The research was conducted in February and March 2021. A statistical analysis of results was carried out in the JASP program, and data were processed using measures of descriptive statistics and the Pearson product-moment correlation coefficient. The results unequivocally show that a beginner-level program of extensive reading can be introduced both in primary and in secondary schools, as our research proved that students in these age groups can understand graded readers and find them interesting.*

Keywords: *extensive reading, graded readers, Russian language, second foreign language.*

Возможность введения начальной программы экстензивного чтения в преподавание русского языка в основных и средних школах в Сербии

Лука Меденица

Кафедра славистики, Филологический факультет, Белградский университет,
Белград, Сербия

Резюме *Важность экстензивного чтения в обучении русскому языку в Республике Сербии изучена недостаточно. Цель данной работы - определить, на каком этапе обучения наиболее целесообразно вводить начальную программу экстензивного чтения в преподавание русского как второго иностранного языка с учетом особенностей изучения родственных славянских языков. Для данного исследования мы разработали опросник, который должен показать, на каком этапе обучения посредственный учащийся может понимать поэтапное чтение на уровне А1. Исследование проведено на примере 148 респондентов, т.е. 77 учащихся 7-8 классов основных школ и 71 учащихся 1-2 классов гимназий и средних специальных школ. Исследование проводилось в феврале и марте 2021 года. Статистический анализ результатов проводился в программе JASP, для обработки данных использовались меры описательной статистики и коэффициент корреляции продукт-момент Пирсона. Результаты исследования однозначно указывают на возможность введения начальной программы экстензивного чтения как в основной, так и в средней школе, так как эти возрастные категории учащихся могут понимать поэтапное чтение и считают его интересным.*

Ключевые слова: *экстензивное чтение, поэтапное чтение, русский язык, второй иностранный язык.*